

Κεφάλαιο 1 Η μετάφραση (ειδικών) κειμένων

Σύνοψη

Στο πρώτο κεφάλαιο, εισάγουμε στις βασικές έννοιες που αφορούν τη μετάφραση. Αναλύονται έννοιες που είναι συνυφασμένες με τη διαγλωσσική/διαπολιτισμική επικοινωνία. Συγκεκριμένα, θα χρησιμοποιηθεί το *google translate* και οι αδυναμίες του ως διδακτικό μοτίβο για να φωτιστεί η πολυπλοκότητα της προσπάθειας που καταβάλλει ο μεταφραστής. Επίσης, θα συζητηθεί η έννοια του πολιτισμού, του οικονομικού πολιτισμού, καθώς και η πολυπολιτισμικότητα του μεταφραστή. Απώτερος στόχος του κεφαλαίου είναι να φανεί η σχέση οικονομικού πολιτισμού, των γλωσσικών/πολιτισμικών αποκλίσεων, της πολυπολιτισμικότητας του μεταφραστή και των επικοινωνιακών περιστάσεων ως πλαίσιο για τις αποφάσεις του μεταφραστή.

1.1 Τι δεν ξέρει το *google translate*!

Πολύ συχνά παρατηρούμε χρήστες του διαδικτύου να αναζητούν τη λύση σε ένα πρόβλημα μεταφραστικής φύσης στο *google translate*. Πρόκειται είτε για χρήστες του διαδικτύου που αγνοούν τις πραγματικές προεκτάσεις της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, είτε για ανθρώπους που γνωρίζουν τις αδυναμίες του εν λόγω συστήματος, αλλά, για τον έναν ή τον άλλον λόγο, συμβιβάζονται με ένα χαμηλής επικοινωνιακής αξίας προϊόν.²¹

Ο μνημένος στα ζητήματα της διαπολιτισμικής επικοινωνίας αντιλαμβάνεται τα όρια και συνειδητοποιεί πως το *google translate* ως λογισμικό δεν μπορεί παρά να έχει μικρές δυνατότητες, με συνέπεια να αδυνατεί να παράσχει μια αποτελεσματική μετάφραση κειμένου. Το *google translate* στερείται βασικών προϋποθέσεων που να του επιτρέπουν την παραγωγή ικανοποιητικών μεταφράσεων. Στη συνέχεια θα φανεί γιατί συμβαίνει αυτό.

Να επισημάνουμε πως δεν είναι σκοπός μας να καταδικάσουμε το *google translate*. Αντίθετα, το *google translate* μπορεί να είναι ένα χρήσιμο εργαλείο. Θα αναφερθούμε συχνά σε αυτό, διότι στην πράξη έχει αποδειχτεί πολύτιμο διδακτικά: Η προσφυγή στη μηχανική μετάφραση επιτρέπει να αναδυθεί τι, τελικά, είναι σε θέση να κάνει ο άνθρωπος – επιτρέπει να εστιάσουμε στον άνθρωπο.

Θα χρησιμοποιήσουμε το *google translate* προκειμένου να αναδειχθούν οι ικανότητες του ανθρώπου: Η εξέταση του προϊόντος που παράγει, η ανάλυση και περιγραφή του σε σχέση τόσο με το πρωτότυπο όσο και με το μετάφρασμα που παράγει ο άνθρωπος παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τα λάθη που θα μπορούσε να κάνει και ένας νεόκοπος μεταφραστής. Η αντιπαραβολή του προϊόντος της μηχανικής μετάφρασης με εκείνο που παράγει ο άνθρωπος θα μας επιτρέψει να αναδείξουμε τη σύνθετη υφή της διαπολιτισμικής επικοινωνίας μέσω της μετάφρασης. Με άλλα λόγια, μέσα από την απλοϊκότητα, με την οποία λειτουργεί το *google translate*, θα αναδείξουμε αφενός την πραγματική πολυπλοκότητα και την πολυσύνθετη υφή της μετάφρασης, αφετέρου πώς ανταποκρίνεται και αντεπεξέρχεται ο άνθρωπος.

1.2 Τι (δεν) μας διδάσκει το *google translate* για τη μετάφραση

Τι είναι ο μεταφραστής; Τι σημαίνει μετάφραση; Ο διερμηνέας είναι το ίδιο με τον μεταφραστή; Αρκεί η γνώση της ξένης γλώσσας; Γιατί δεν αρκεί το *google translate*; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που ανακύπτουν –καμιά φορά και όχι– όταν μη ειδικοί προβληματίζονται για την επικοινωνία πέρα από τα όρια των γλωσσών, πέρα από τα όρια των πολιτισμών.

Το *google translate* θα μας βοηθήσει να απαντήσουμε αυτά τα βασικά ερωτήματα. Σίγουρο είναι πως το *google translate* δεν μπορεί να μεταφράσει όπως ο άνθρωπος. Το ευρύτερο κοινό που χρησιμοποιεί το διαδίκτυο πιστεύει πως τα συστήματα μηχανικής μετάφρασης μπορούν να μεταφράσουν όποια κείμενα και να

²¹ Στη συνέχεια του βιβλίου θα φανεί κάτω από ποιες προϋποθέσεις κάποιος θα μπορούσε να συμβιβαστεί με ένα προϊόν του *google translate*.

εισάγουμε. Σίγουρα το σύστημα μεταφράζει κάποια κείμενα με επιτυχία – μέχρι ενός σημείου, όμως. Κυρίως μέχρι του σημείου όπου η μετάφραση εξαντλείται από την αντικατάσταση λέξης από λέξη και με τις προϋποθέσεις ότι

1. οι γλώσσες που έρχονται σε επαφή έχουν στο κείμενο που εισάγεται ίδια (περίπου) δομή και
2. το πρωτότυπο κείμενο και το κείμενο που παρήγαγε το σύστημα χρησιμοποιούνται σε αντίστοιχα επικοινωνιακά πλαίσια.

Αλλά πόσο συχνά συμβαίνει αυτό, να συναντώνται κείμενα που προέρχονται από φυσικές γλώσσες με παρόμοια συντακτική δομή και ίδια επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα στα δεδομένα συγκεκριμένα; Δεν είναι συχνό φαινόμενο. Για παράδειγμα, ο Γερμανός λέει *Guten Tag* μετά το μεσημέρι. Χρησιμοποιεί, δηλαδή, μια φράση που αποτελείται από τις λέξεις *gut* (καλός) και *der Tag* (μέρα), για να χαιρετήσει μετά τις δώδεκα το μεσημέρι. Εμείς χρησιμοποιούμε το *Καλημέρα* μάλλον μέχρι τις δώδεκα. Όντως, εάν εισάγουμε τον γερμανικό χαιρετισμό στο σύστημα, μας το αποδίδει ως *Καλημέρα*. Εάν εισάγουμε το *Guten Morgen*, τον αντίστοιχο γερμανικό για τον ελληνικό χαιρετισμό, το *google translate* πάλι θα παραγάγει το *Καλημέρα*. Αυτό, όμως, που δεν γνωρίζει το λογισμικό είναι ποια δομή ταιριάζει σε ποια επικοινωνιακή συγκυρία.

Συνεπώς, ακόμη και αν πετύχει η γραμμική απόδοση της πρωτότυπης φράσης, το διαφοροποιημένο επικοινωνιακό πλαίσιο στο οποίο θα ενταχθεί το προϊόν δεν μπορεί να αξιολογηθεί από τη μηχανή. Ο μη ειδικός, που κάνει χρήση οποιουδήποτε συστήματος μηχανικής μετάφρασης, δεν μπορεί να αξιολογήσει την αξιοπιστία του κειμένου που παρέλαβε ως προϊόν, και την αποτελεσματικότητά του στο δεδομένο πλαίσιο επικοινωνίας. Ο αδαής χρήστης του συστήματος το χρησιμοποιεί θεωρώντας, συχνά, πως η μετάφραση είναι συνώνυμο της γλωσσομάθειας. Το ακόλουθο παράδειγμα θα φωτίσει αυτό που εννοούμε, ακόμη πιο έντονα. Η πρόταση που παρατίθεται προέρχεται από γερμανική οικονομική εφημερίδα, και μεταφράστηκε με τη βοήθεια του *google translate*:

Zum Jahresanfang startete der Index bei 3.576 Punkten, mittlerweile notiert er gut 20 Prozent höher bei 4300 Punkten und damit nahe am Jahreshoch. (Handelsblatt 9.1.2015)

Το *google translate* μάς έδωσε το παρακάτω αποτέλεσμα:

Στις αρχές του δείκτη ξεκίνησε στις 3.576 μονάδες, τώρα αναφέρονται περίπου 20 τοις εκατό υψηλότερο σε 4.300 μονάδες, κοντά στο ετήσιο υψηλό.

Το ελληνικό κείμενο δεν είναι κατανοητό. Τι σημαίνει Στις αρχές του δείκτη ξεκίνησε ...; Εμείς θα προτείναμε την ακόλουθη απόδοση της γερμανικής πρότασης:

Στις αρχές του έτους ο δείκτης (του χρηματιστηρίου) ξεκίνησε στις 3.576 μονάδες, εν τω μεταξύ κυμαίνεται περίπου 20% υψηλότερα στις 4300 μονάδες και έτσι πλησιάζει το υψηλότερο σημείο του έτους.

Το *google translate* αγνόησε πολλές παραμέτρους. Έκανε μια απλή ανάλυση, αλλά, ως μηχανή, δεν είχε την κρίση του ανθρώπου να αξιολογήσει τα χαρακτηριστικά της γλώσσας, το νόημα και τα συμφραζόμενα. Προφανώς δεν ανέλυσε το σύνθετο γερμανικό ουσιαστικό *Jahresanfang* στα συστατικά του: *das Jahr* (έτος) και *der Anfang* (αρχή). επίσης, δεν διαθέτει τη δυνατότητα να κρίνει το συγκεκριμένο απόσπασμα πάρθηκε από τη γερμανική οικονομική εφημερίδα *Handelsblatt* και αναφερόταν στις μεταβολές του δείκτη του χρηματιστηρίου της Φρανκφούρτης – κάτι που το σύστημα αδυνατεί να αξιολογήσει.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και το εξής μικρό πείραμα που κάναμε: Πέρα από τις αδυναμίες του ως σύστημα, το *google translate*, όπως και πολλοί μη ειδικοί, συγχέει τη μετάφραση με τη διερμηνεία. Συχνά ακούμε συνανθρώπους μας να εξομοιώνουν τις δύο αυτές δεξιότητες, που, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, είναι διαφορετικές μεταξύ τους. Το *google translate* μεταφράζει τον γερμανικό όρο *Dolmetschen* (*das*) ως ερμηνεύω. Θα περίμενε κανείς από ένα σύστημα μηχανικής μετάφρασης τουλάχιστον σωστή απόδοση των όρων που έχουν σχέση με τη διαγλωσσική επικοινωνία. Αλλά το *google translate* δεν αναγνώρισε, πρώτον, πως ο γερμανικός όρος χαρακτηρίζει τη διερμηνεία ως δεξιότητα και όχι την ερμηνεία, όπως μας προτείνει.

Δεύτερον, δεν αναγνώρισε πως πρόκειται για ουσιαστικό, ούτε από τη θέση του στην πρόταση ούτε επειδή γράφεται με κεφαλαίο το πρώτο του γράμμα.

Μπορεί το *google translate* να μη γνωρίζει τη διαφορά μεταξύ μετάφρασης και διερμηνείας. Στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και οι δύο δεξιότητες έχουν τη θέση τους στην οικονομική ζωή. Τόσο ο μεταφραστής όσο και ο διερμηνέας είναι επαγγελματίες απαραίτητοι για την επίτευξη στόχων στο πεδίο της οικονομίας. Το πώς θα φανεί και στη συνέχεια. Η μετάφραση και η διερμηνεία, παρόλες τις διαφορές, που θα αναδυθούν στη συνέχεια, έχουν και ομοιότητες ως διαδικασίες. Η βασικότερη είναι πως αποτελούν μορφή έμμεσης διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Η διαγλωσσική ή διαπολιτισμική επικοινωνία διακρίνεται σε άμεση και σε έμμεση. Η άμεση επικοινωνία αφορά την επικοινωνία μεταξύ δύο μερών με διαφορετικές μητρικές γλώσσες σε μία από τις δύο ή σε άλλη γλώσσα κοινής αποδοχής, χωρίς τη μεσολάβηση τρίτου. Έμμεση διαγλωσσική ή διαπολιτισμική επικοινωνία επέρχεται, όταν επικοινωνούν δύο μέρη με διαφορετικές μητρικές γλώσσες με τη μεσολάβηση τρίτου ατόμου, λ.χ. ενός μεταφραστή ή διερμηνέα.

Προτού εστιάσουμε αποκλειστικά στη μετάφραση (των οικονομικών κειμένων), που αποτελεί και το αντικείμενο του πονήματος, ας διακρίνουμε τη μετάφραση από τη διερμηνεία, εντοπίζοντας τις διαφορές μεταξύ τους. Καταρχήν, η μετάφραση και η διερμηνεία μπορεί να μοιάζουν πολύ ως διαδικασίες και ως δεξιότητες. Ίδιες, όμως, δεν είναι. Ο Κεντρωτής (2000: 117-118) ορίζει τη μετάφραση περιγραφικά ως εξής:

Αν ονομάσουμε τη γλώσσα από την οποία μεταφράζουμε ένα κείμενο, γλώσσα αφετηρίας και τη γλώσσα προς την οποία μεταφράζουμε το κείμενο αυτό γλώσσα αφίξεως, μετάφραση είναι γενικώς η μεταφορά ενός μηνύματος από τη γλώσσα αφετηρίας στη γλώσσα αφίξεως ή, πιο αναλυτικά, η μεταφορά ενός σταθερά συγκεκριμένου και, ως εκ τούτου, μονίμως προσφερομένου ή κατ'αρέσκειαν επαναλαμβανόμενου κειμένου, που έχει συνταχθεί σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας αφετηρίας, από τη γλώσσα αφετηρίας στη γλώσσα αφίξεως, και δη σε ένα κείμενο, που α) συντάσσεται σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας αφίξεως, β) διατηρεί το νόημα του πρωτοτύπου.

Ο Κεντρωτής (2000:118) διαφοροποιεί τη μετάφραση και τη διερμηνεία: Συγκεκριμένα, μια ουσιώδης διαφορά που επισημαίνει είναι το γεγονός ότι η μετάφραση επιτρέπει τον έλεγχο και την ενδεχόμενη βελτίωση του γραπτού αποτελέσματος του μεταφράσματος, όταν, ανά πάσα στιγμή, μπορεί αυτό να ελεγχθεί ως προς την ορθότητά του και να διορθωθεί είτε από τον μεταφράσαντα είτε από οποιονδήποτε άλλον. Αντίθετα, η διερμηνεία είναι για τον Κεντρωτή (2000: 118)

... η μεταφορά ενός κειμένου που εκφέρεται μία μόνο φορά και κατά κανόνα προφορικώς στη γλώσσα αφετηρίας, από τη γλώσσα αφετηρίας στη γλώσσα αφίξεως, και δη σε ένα κείμενο, το οποίο, ένεκα ελλείψεως του απαραίτητου χρόνου, μόνο σε περιορισμένο βαθμό μπορεί να ελεγχθεί και μόνο προς στιγμινή και επί τόπου να διορθωθεί ως προς την ορθότητά του.

Η διαπίστωση πως η διερμηνεία και η μετάφραση δεν διαφέρουν ως ένα επίπεδο αφαίρεσης δεν ανήκει μόνο στον Κεντρωτή. Η γαλλική σχολή, με εκπροσώπους τις Seleskovitch & Lederer (2001: 90), πρεσβεύει την ίδια άποψη, ότι, δηλαδή, η διερμηνεία και η μετάφραση δεν διαφέρουν ως προς την ουσία. Τόσο η μετάφραση όσο και η διερμηνεία ενδιαφέρονται για το νόημα και όχι για τη μορφή, ενώ οι τρόποι αναδιατύπωσης θα διαφέρουν όπως διαφέρει ο προφορικός από τον γραπτό λόγο.

Ας εστιάσουμε στη μετάφραση: Η έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει δείξει ότι οι διαδικασίες της μετάφρασης κινούνται από διακριτές μεταξύ τους σύνθετες γνωστικές διαδικασίες, που ξεπερνούν την (ακόμη και υψηλού επιπέδου) γλωσσομάθεια. Η πλούσια βιβλιογραφία σχετικά με τη *μεταφραστική ικανότητα (translation competence)*,²² αλλά και η απλή παρακολούθηση ενός έμπειρου επαγγελματία μεταφραστή την ώρα της εργασίας, και η αντιπαραβολή του με το απλοϊκό *google translate* αποκαλύπτουν δεξιότητες και ικανότητες απαραίτητες για τη μετάφραση, οι οποίες ξεπερνούν τις αντίστοιχες που απαιτούνται για τη συνήθη άμεση διαγλωσσική επικοινωνία.²³ Μπορεί, ωστόσο, η μετάφραση να προϋποθέτει δεξιότητες και γνώσεις που ενυπάρχουν σε όποιον γνωρίζει μια ξένη γλώσσα, η αποτελεσματική και επαγγελματική

²² Βλ. σχετικά Βλαχόπουλο (2010: 34-36).

²³ Βλ. Krings, 1986 και 1988, Lörscher, 1991, 1993 και 1996.

μετάφραση προαπαιτεί, όμως, επιπλέον γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες (Shreve, 1997: 121-122). Συγκεκριμένα, οι μεταφραστές οφείλουν²⁴ να είναι εφοδιασμένοι με τα παρακάτω:

- Να διαθέτουν *γλωσσικές γνώσεις* όχι μόνο στην ξένη γλώσσα. Οι μεταφραστές οφείλουν να γνωρίζουν άριστα τη μητρική τους γλώσσα – το γλωσσικό σύστημα στο οποίο εργάζονται συνήθως. Οι μεταφραστές πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιούν αυτές τις γλωσσικές γνώσεις, για την επιτυχή έκβαση της επικοινωνίας. Οι γλωσσικές τους γνώσεις πρέπει να περιλαμβάνουν γνώσεις της πραγματολογίας της γλωσσικής επικοινωνίας, κειμενικές και γραμματικές γνώσεις.
- Οι μεταφραστές οφείλουν, επίσης, να διαθέτουν *εγκυκλοπαιδικές, θεματικές και πολιτισμικές γνώσεις*, δηλαδή ένα υπόβαθρο γνώσεων που ενεργοποιείται ανάλογα με τις απαιτήσεις του κάθε μεταφραστικού έργου, ή να έχουν τις γνώσεις που θα τους οδηγήσουν στην οικοδόμηση του απαιτούμενου για κάθε μετάφραση γνωστικού υπόβαθρου.
- Οι μεταφραστές οφείλουν να διαθέτουν *επαγγελματικές γνώσεις*. Εδώ ανήκουν οι γνώσεις που σχετίζονται με τα εργαλεία του μεταφραστή και το ίδιο το επάγγελμα. Ο μεταφραστής οφείλει να γνωρίζει ποια μέσα τεκμηρίωσης και τεχνολογικά μέσα έχει στη διάθεσή του για ν' αυξήσει την ποιότητα του έργου του, αλλά και για να βελτιώσει την παραγωγικότητά του.
- Ο μεταφραστής πρέπει να διαθέτει τις αναγκαίες *φυσιολογικές και ψυχολογικές ικανότητες* για το έργο του, όπως είναι, λ.χ., η ανάγνωση και η γραφή, η λογική, η περιέργεια, η επιμονή κ.ά.
- Οι μεταφραστές οφείλουν να διαθέτουν την *ικανότητα μεταφοράς (transfer subcompetence)*· πρόκειται για τη συνθετική εκείνη δεξιότητα που επιτρέπει όλες οι προηγούμενες γνώσεις και δεξιότητες να συγκλίνουν και να συνεργάζονται για την αποτελεσματική απόδοση του νοήματος του κειμένου-πηγή στο κείμενο-στόχος, υπό το φως των προσδοκιών του αποδέκτη και της λειτουργίας του μεταφράσματος.
- Τέλος, ο μεταφραστής πρέπει να διαθέτει τη *στρατηγική ικανότητα* που συστρατεύει όλες τις επιμέρους διαδικασίες (συνειδητές και ασυνειδητές, γλωσσικές και μη) και να τις αναγάγει σε ολιστική μέθοδο που εφαρμόζεται για την υλοποίηση της μεταφραστικής διαδικασίας.

Στην παραπάνω καταγραφή των γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που πρέπει να διαθέτει ο μεταφραστής, φάνηκε πως η μετάφραση συνιστά ουσιαστικά τη δυναμική και συνολική έντευξη όλων των δυνάμεών του, με στόχο τη βέλτιστη επίτευξη του στόχου. Η μετάφραση αποτελεί ολοκληρωμένη προσπάθεια του μεταφραστή να αποδώσει ένα μήνυμα από δεδομένο πολιτισμό-πηγή στον πολιτισμό-στόχος, υπό το φως συγκεκριμένης κατάστασης επικοινωνίας.

Όπως θα φανεί και στη συνέχεια του βιβλίου, η μετάφραση δεν αποτελεί συνήθη επικοινωνία, αλλά συνιστά ειδική κατηγορία της επικοινωνιακής πράξης. Όπως κάθε επικοινωνιακή κατάσταση, έτσι και η μετάφραση προϋποθέτει την ύπαρξη γνώσης που κρίνεται άξια μεταβίβασης και μερών που επιθυμούν να επικοινωνήσουν· οι γνώσεις εμπεριέχονται στο κείμενο-πηγή, το οποίο προέρχεται από τον πολιτισμό Α, και τα μέρη που επιθυμούν να μοιραστούν τις γνώσεις είναι ο εντολέας και ο καταγόμενος από τον πολιτισμό Β, τον πολιτισμό-στόχος, αποδέκτης. Όλα αυτά υπαινίσσονται πως η επικοινωνιακή κατάσταση της μετάφρασης δεν λειτουργεί όπως η διμερής ενδοπολιτισμική, αλλά και η άμεση διαπολιτισμική επικοινωνία,²⁵ επειδή σε αυτή συμμετέχουν, πέρα από τα μέρη που επιθυμούν να επικοινωνήσουν, και ο μεταφραστής ως ενδιάμεσος – ουσιαστικός– κρίκος.

1.3. Γιατί μια ελληνική ΕΠΕ δεν μπορεί να είναι το ίδιο με γερμανική GmbH, ή τι είναι οικονομικός πολιτισμός

Το *google translate* τρέφεται από την εντύπωση πως η μετάφραση αποτελεί την αντικατάσταση λέξεων ενός κώδικα, μιας γλώσσας, από τις λέξεις ενός άλλου κώδικα, της γλώσσας-στόχου. Στην ενότητα αυτή, θα μας απασχολήσει τι ακριβώς είναι αυτό που στέκεται εμπόδιο σε μια γραμμική απόδοση των λεχθέντων σε μια

²⁴ Βλ. PACTE project 2005. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αναφέρεται σε *sub-competencies*, δηλαδή *υπο-ικανότητες*.

²⁵ Με τη χρήση του όρου *επικοινωνία* αναφερόμαστε στην εξαργύρωση της εντολής που έδωσε ο εντολέας από τον μεταφραστή ή τον διερμηνέα. Ο όρος συμπεριλαμβάνει και τη μειωμένη κατανόηση ενός κειμένου, που, τελικώς, ίσως καταλήξει και σε αποτροπή της κατανόησης του μεταφρασμένου κειμένου – όποτε ο σκοπός του κειμένου-στόχος το υπαγορεύει.

γλώσσα σε μια άλλη. Γιατί δεν μπορούμε να αντικαθιστούμε –απλώς– λέξεις της μιας γλώσσας με λέξεις μιας άλλης;

Προηγουμένως εκθέσαμε πως η μετάφραση δεν είναι συνήθης επικοινωνία. Στη συνέχεια, θα υπεισέλθουμε στον παράγοντα που καθιστά τη μετάφραση, ακόμη και για τους έμπειρους επαγγελματίες, ένα ταξίδι γεμάτο εμπόδια. Η μετάφραση αποτελεί επικοινωνία πέρα από τα όρια των πολιτισμών, που πραγματοποιείται με τη μεσολάβηση τρίτου ατόμου – ενός ειδικού με γνώση των δυσκολιών που γεννώνται, αλλά και με γνώση των δυνατοτήτων αντιμετώπισης αυτών: Ο μεταφραστής αντιμετωπίζει, κατά τη μετάφραση, προβλήματα που ορθώνονται μπροστά του λόγω πολιτισμικών ασυμβατοτήτων. Τα προβλήματα αυτά πρέπει να ξεπεραστούν, για να καταστεί το κείμενο-στόχος κατανοητό, προκειμένου να μπορέσει ο αποδέκτης να ανασυστήσει τη γνώση που του μεταβιβάζεται.

Όταν, λ.χ., ο μεταφραστής καλείται να αποδώσει ένα κείμενο όπου γίνεται λόγος για *Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ)* που ιδρύθηκε και λειτουργεί στην Ελλάδα, ο έλληνας φοροτεχνικός γνωρίζει ότι πρόκειται περί εταιρείας που ιδρύεται με ελάχιστο εταιρικό κεφάλαιο 2.400 ευρώ.²⁶ Ο ανυποψίαστος γερμανός συνάδελφός του, ο οποίος θα διαβάσει τη μετάφραση, θα μπορούσε να υποθέσει πως ισχύουν αντίστοιχα με αυτά που ισχύουν στην πατρίδα του για την ίδρυση *Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH)*, όπου το ελάχιστο εταιρικό κεφάλαιο είναι 25.000 ευρώ. Να επισημάνουμε πως ιδιαίτερη προσοχή απαιτεί όχι μόνο η διαφορά μεταξύ Γερμανίας και μη γερμανόφωνων χωρών, αλλά και μεταξύ των χωρών που χρησιμοποιούν τη γερμανική γλώσσα, όπως η Αυστρία, η Ελβετία, το Λιχτενστάιν, το Λουξεμβούργο και τμήμα της βόρειας Ιταλίας (*Autonome Provinz Bozen*). Στην Αυστρία, για παράδειγμα, η ίδρυση *GmbH* απαιτεί πλέον 10.000 ευρώ.

Σταθήκαμε μόνο στο θέμα του εταιρικού κεφαλαίου, αλλά οι διαφορές μεταξύ τους μπορεί να είναι περισσότερες.²⁷ Είναι προφανές πως οποιαδήποτε διαφορά εννοιολογικής φύσης που δεν ταυτοποιείται και μένει ασχολίαστη μπορεί να γεννήσει αρκετές παρεξηγήσεις: λ.χ., από τη μια η ελληνική εταιρεία ιδρύεται με μικρότερα κεφάλαια από τη γερμανική ή την αυστριακή και ένας έλληνας φοροτεχνικός θα μπορούσε να καταλήξει σε αυθαίρετα συμπεράσματα για αντίστοιχες γερμανικές ή αυστριακές εταιρείες. Από την άλλη, εάν κρίνει ανυποψίαστα ένας γερμανός ή αυστριακός φοροτεχνικός τη μετάφραση στη γερμανική γλώσσα του όρου Ε.Π.Ε., θα μπορούσε να υποθέσει πως αποτελεί εταιρεία με αντίστοιχα χαρακτηριστικά ίδρυσης με τις εταιρείες της πατρίδας του. Ακόμα, η χρήση της ίδιας ορολογίας θα μπορούσε να προκαλέσει και μεγάλη σύγχυση για την εθνικότητα της εταιρείας. Πρόκειται για γερμανική, αυστριακή ή ελβετική κ.ο.κ. εταιρεία;

Τι είναι, όμως, αυτό που ευθύνεται για τη διαφορετική δόμηση ή κατάτμηση του κόσμου της οικονομίας; Για τον Hall (1984), υπάρχει ένας υποσυνείδητος μηχανισμός ελέγχου που λειτουργεί στη σκέψη μας και γίνεται αντιληπτός μόνο σε περιπτώσεις στις οποίες δοκιμάζεται ο πολιτισμός. Ο ίδιος ερευνητής πιστεύει πως τα μέλη μιας κοινωνίας ενστερνίζονται τα πολιτισμικά συστατικά της κοινωνίας και λειτουργούν εντός των ορίων του κοινωνικά αποδεκτού. Ο μηχανισμός του υποσυνείδητου ελέγχου εκδηλώνεται, λ.χ., όταν έρθει αντιμέτωπος με διαφορετικό πολιτισμό και πρέπει να τον ερμηνεύσει. Ο Hall (1984: 230) γράφει:

Culture has always dictated where to draw the line separating one thing from another. These lines are arbitrary, but once learned and internalised they are treated as real. In the West a line is drawn between normal sex and rape, whereas in the Arab world is much more difficult, for a variety of reasons, to separate these two events.

Για τον ανθρωπολόγο Hofstede (1980: 25), ο πολιτισμός είναι ο συλλογικός προγραμματισμός του νου, ο οποίος διακρίνει τα μέλη της μιας ομάδας ανθρώπων από μια άλλη. Εάν δεχτούμε αυτόν τον συλλογικό προγραμματισμό ως την ίδια τη γνωστική μας εξέλιξη ως ανθρώπων, η οποία καθορίζεται από τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνουμε και που διαφέρει από πολιτισμό σε πολιτισμό, τότε αντιλαμβανόμαστε ότι οι γνωστικές ικανότητες των ανθρώπων σε έναν πολιτισμό και ο τρόπος ανάπτυξής τους απορρέουν από τη δομή της κοινωνίας (Hofstede 1986: 305). Αυτό σημαίνει ότι, όταν προσπαθούμε να κάνουμε κοινωνούς των απόψεών μας ανθρώπους από άλλον πολιτισμό, ερχόμαστε αντιμέτωποι με τη διαφορετική φιλοσοφία ζωής, τις διαφορετικές αξίες, τις δικές τους νόρμες, που ίσως διαφέρουν από τις δικές μας, τους κανόνες και τις συμπεριφορές τους –καθώς και τα υλικά και μη προϊόντα αυτών των πολιτισμών–

²⁶ Πρόκειται για δεδομένα που ισχύουν την εποχή κατά την οποία γράφονται αυτές οι γραμμές.

²⁷ Βλ. σχετικά τη συγκριτική μελέτη Müller, R., & König, P., (2011): *GmbH und AG in der Schweiz, in Deutschland und Österreich Gesellschaftsrecht, Corporate Governance und Statistik*, Berliner Wirtschaftsverlag, Berlin. Το βιβλίο εκθέτει αναλυτικά τις διαφορές ίδρυσης και λειτουργίας των Ε.Π.Ε. και Α.Ε. στην Ελβετία, τη Γερμανία και την Αυστρία.

που μεταφέρονται με την επιθυμία του ανθρώπου από προηγούμενες γενιές σε επόμενες και που έχουν τον αντίκτυπό τους στη μεταξύ τους επικοινωνία και τη γλώσσα.

Τόσο η προσέγγιση του Hall όσο και εκείνη του Hofstede μας διδάσκουν πως ο πολιτισμός είναι ένα σύνολο αξιών που δεν είναι συμφυές με τον άνθρωπο. Πρόκειται –κατά την άποψή τους– για ένα σύνολο συμπεριφορών που, αφενός, αποκτάται μέσω μάθησης και, αφετέρου, λειτουργεί υποσυνείδητα. Ο πολιτισμός ως μηχανισμός ελέγχου ή μορφής προγραμματισμού του νου –ανάλογα με τον ορισμό που αποφασίζουμε να υιοθετήσουμε– είναι κάτι που πέφτει στην αντίληψή μας μόνον όταν έρθει αντιμέτωπος με διαφορετικό σύνολο αξιών και συμπεριφορών, με διαφορετικό πολιτισμό.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ορισμός της Spencer-Oatey (2000) για την έννοια του πολιτισμού. Εκείνη επεκτείνει την έννοια του πολιτισμού και της αποδίδει λειτουργίες πέρα από τη ρύθμιση συμπεριφορών. Η Spencer-Oatey (2000: 4) διευρύνει τους ορισμούς των προηγούμενων δύο ερευνητών και προσδίδει στην έννοια του πολιτισμού και λειτουργία ερμηνευτική:

Culture is a fuzzy set of attitudes, beliefs, behavioural norms, and basic assumptions and values that are shared by a group of people, and that influence each member's behaviour and his/her interpretations of the "meaning" of other people's behaviour.

Αντιλαμβανόμαστε πως ο πολιτισμός, ο οποίος επηρεάζει υποσυνείδητα τη συμπεριφορά μας, προφανώς αποτελεί έναν μηχανισμό ερμηνείας της συμπεριφοράς άλλων ανθρώπων. Συνεπώς, η παρατήρηση και αξιολόγηση της συμπεριφοράς των άλλων καθορίζει τη σχέση μας με τον δικό μας πολιτισμό.

Τα ίδια, όμως, ισχύουν και στην οικονομία και στον οικονομικό πολιτισμό. Ο Pleines γράφει για τον οικονομικό πολιτισμό τα εξής (2004: 18):

Wirtschaftskultur als "auf Wirtschaft bezogene grundlegende Denk-, Wahrnehmungs- und Verhaltensmuster" ist bei allen sozialen Gruppen anzutreffen, da Wirtschaft in allen Gesellschaften eine zentrale Rolle spielt. [...] Die hier vorgestellte Definition von Wirtschaftskultur erlaubt es vielmehr, ohne normative Komponente für jede soziale Gruppe Spezifika zu erfassen.

Ο Pleines ορίζει οικονομικό πολιτισμό τα θεμελιώδη πρότυπα, της σκέψης, της αντίληψης και της συμπεριφοράς, που αναφέρονται στην οικονομία. Ο Pleines γράφει πως ο οικονομικός πολιτισμός συναντάται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, μια και η οικονομία παίζει κεντρικό ρόλο σε όλες της κοινωνίες. Ο συγγραφέας ακόμη επισημαίνει πως ο οικονομικός πολιτισμός επιτρέπει την καταγραφή ιδιαιτεροτήτων για κάθε κοινωνική ομάδα. Σημειώνει πως ο οικονομικός πολιτισμός δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τα όρια του κράτους. Μπορεί, δηλαδή, σε ένα κράτος να παρατηρούνται διαφορετικές οικονομικές συμπεριφορές σε διαφορετικές περιοχές της επικράτειάς του.²⁸ Όσα γράφει ο Pleines ταυτίζονται με τον ορισμό της Spencer-Oatey. Ο ερευνητής επισημαίνει την ύπαρξη συγκεκριμένων δομών σκέψης, αντίληψης και συμπεριφορών που σχετίζονται με την οικονομία σε κάθε κοινωνία. Και εκείνος θεωρεί πως ο οικονομικός πολιτισμός είναι μηχανισμός ερμηνείας που επιτρέπει την καταγραφή διαφορών – προφανώς μέσω της αντιπαραβολής.

Πώς, όμως, εκδηλώνεται δεδομένος οικονομικός πολιτισμός και η διαφορετικότητά του σε σχέση με τους άλλους πολιτισμούς; Ήδη εκθέσαμε την περίπτωση της ελληνικής Ε.Π.Ε. και της γερμανικής GmbH. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε ένα πολιτισμικό φαινόμενο μεγαλύτερης ιστορικότητας. Θα μπορούσε να προβληματιστεί κανείς σχετικά με την έννοια της διαφθοράς²⁹ και πώς αυτή βιώνεται στο πλαίσιο ενός οικονομικού πολιτισμού – αλλά και πώς αξιολογείται και δηλώνεται σε άλλους οικονομικούς πολιτισμούς. Η διαφθορά έχει οριστεί ως εξής (Nye, 1989):

Συμπεριφορά που ξεφεύγει από τα τυπικά καθήκοντα ενός δημοσίου ρόλου εξαιτίας ιδιωτικού (προσωπικού, οικογενειακού ή κλίμακας) χρηματικού ή κυβερνητικού οφέλους.

²⁸ Αυτό ισχύει για την Ιταλία. Σύμφωνα με την κατάταξη του Abelshausen (2013), στην οποία αναφερθήκαμε στην εισαγωγή, η βόρεια Ιταλία ανήκει σε διαφορετικό οικονομικό πολιτισμό από τη νότια.

²⁹ Βλ. σχετικά με τη διαφθορά και τη σχέση της με τον πολιτισμό στο Azariades, C., & Ioannides, Y.: Thinking about Corruption in Greece. Στο: Tufts University, Economics Department Working Papers, <http://ase.tufts.edu/economics/documents/papers/2014/AzariadisIoannidesCorruption.pdf> (10.01.2014).

Αντιλαμβανόμαστε πως η αξιολόγηση των αποκλινουσών συμπεριφορών διαφοροποιείται από πολιτισμό σε πολιτισμό. Αλλιώς θα αξιολογηθεί μια αποκλίνουσα συμπεριφορά για την εξασφάλιση πλεονεκτήματος στη Γερμανία και αλλιώς στην Ελλάδα. Εξηγούμε: Στον πολιτισμό μας διαθέτουμε έννοιες που αποσβένουν την ένταση της πράξης διαφθοράς. Στην Ελλάδα χρησιμοποιούμε έννοιες όπως ο *καφές* ή το *φακελάκι*, για να χαρακτηρίσουμε πράξεις δωροδοκίας. Πώς περιγράφεται το ελληνικό *φακελάκι* ή ο *καφές* και πώς μπορούν αυτά να δηλωθούν σε άτομα από διαφορετικό οικονομικό πολιτισμό και νομικό πλαίσιο;³⁰ Ο Μπαμινιώτης ορίζει στο *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (1998) το *φακελάκι* ως εξής:

Η παράνομη χρηματική αμοιβή για την εξασφάλιση καλύτερης ή ταχύτερης εξυπηρέτησης: έδωσα φακελάκι στον εφοριακό, στον ελεγκτή της πολεοδομίας [...].

Στο λήμμα του λεξικού δεν δηλώνεται πως το λέξημα *φακελάκι* δεν είναι όρος και πως πρόκειται στην ουσία για ευφημιστικό προσδιορισμό μιας παράνομης πρακτικής. Δεδομένου ότι η έννοια *φακελάκι* λειτουργεί υποκοριστικά και μετριάζει τη σημασία του πρωτοτύπου (Μπαμινιώτης 1969: 21), η πράξη δωροδοκίας μετριάζεται. Πώς μπορεί να χαρακτηριστεί η έννοια *φακελάκι* όπως τη γνωρίζει η ελληνική πραγματικότητα, ο δικός μας (οικονομικός) πολιτισμός, σε μια χώρα όπου οι πρακτικές αυτές δεν μετριάζονται γλωσσικά, αλλά ονοματίζονται με όρους που έχουν αρνητική συνδήλωση, όπως στα Γερμανικά (*die Bestechung, das Schmiergeld*);

Τι σημαίνουν αυτά για τον μεταφραστή; Προκειμένου να εξασφαλίσει ο μεταφραστής ότι όλοι οι αποδέκτες θα σχηματίσουν την ίδια αντίληψη περί *καφέ* ή για το *φακελάκι*, οφείλει να λειτουργήσει γεφυρώνοντας το πολιτισμικό χάσμα μεταξύ των κοινωνιών και να εξισορροπήσει τις ασυμβατότητες, παρέχοντας τις πολιτισμικές πληροφορίες που ίσως χρειαστεί ο αποδέκτης προκειμένου να ανασυστήσει τη γνώση που του μεταβιβάζεται. Στο πλαίσιο της μετάφρασης, ο μεταφραστής καλείται (συνήθως) να μεταφέρει γνώσεις διαπολιτισμικές, που βρίσκονται σε γραπτή μορφή, δηλαδή να τις αντλήσει από κείμενο προερχόμενο από τον πολιτισμό Α, να τις μεταγγίσει σε έναν άλλον Β, έτσι ώστε ο αποδέκτης να μπορεί να ανασυστήσει τη γνώση στον πολιτισμό Β.³¹ Συνεπώς, η γεφύρωση του διαφορετικού προγραμματισμού του του κατά Hofstede (1980: 25), δηλαδή ο διαφορετικός πολιτισμός, καθιστά τη μετάφραση επικοινωνιακή πρόκληση.³²

Με άλλα λόγια, αυτό που μπορεί να αποδειχθεί πρόκληση κατά τη μετάφραση είναι η προσπάθεια του μεταφραστή να ξεπεράσει τα εμπόδια που ορθώνουν οι πολιτισμικές ασυμβατότητες, προκειμένου να εξαλειφθούν ασυμμετρίες γνώσεων.³³ Τα είδη των πολιτισμικών ασυμβατοτήτων, τα οποία οφείλονται στις διαφορετικές αξίες και συμπεριφορές του κάθε πολιτισμού, και τα οποία πιθανώς θα συναντήσει ένας μεταφραστής, ή κατά τη μεταφορά ενός οποιουδήποτε κειμένου σε έναν άλλον πολιτισμό, μπορούν να χωριστούν στις εξής τρεις γενικές κατηγορίες (Stolze, 1992: 207): Στις πραγματολογικές, στις μορφικές και στις σημασιολογικές ασυμβατότητες. Αναλυτικότερα:

- Οι *πραγματολογικές ασυμβατότητες* είναι αποτέλεσμα της ανυπαρξίας *πραγματικοτήτων (realia)* του ενός πολιτισμού στους κόλπους του άλλου. Στις πραγματολογικές ασυμβατότητες συγκαταλέγονται λεξήματα που χαρακτηρίζουν έννοιες που υπάρχουν στον πολιτισμό-πηγή, ενώ ο πολιτισμός-στόχος στερείται ίδιας έννοιας. Τέτοιες έννοιες συναντάμε κυρίως σε *realia* που διακρίνονται για τον υψηλό βαθμό πολιτισμικότητας. Επί παραδείγματι, ο όρος *unclaimed property fund*, που συναντάται σε ξένα φορολογικά συστήματα, δεν έχει αντίστοιχο στο ελληνικό δίκαιο.³⁴ Πολλές φορές είναι δύσκολο να βρεθεί απόδοση. Το παρακάτω παράθεμα από την εργασία του Παυλίδη (2012) φωτίζει τις δυσκολίες που μπορούν να προκύψουν, όταν έχουμε να αντιμετωπίσουμε πραγματολογικές ασυμβατότητες:

³⁰ Βλ. σχετικά με το *φακελάκι* στην Ελλάδα την έκθεση της *transparency international* στη διεύθυνση

http://www.transparency.org/news/pressrelease/20130307_less_and_cheaper_fakelaki_in_greece_the_key_results_of_2012_nation (10.01.2014).

³¹ Υπάρχουν και μεικτές διαδικασίες όπου εμπλέκονται γραπτό μήνυμα και προφορική απόδοσή του σε διαφορετική γλώσσα, όπως η οπτική μετάφραση (*a vue*). Τέτοια διαδικασία προκύπτει, λ.χ., όταν στο πλαίσιο κατάθεσης αλλοδαπού σε ελληνική ανακριτική αρχή ή δικαστήριο του μεταφράζονται τα όσα έχουν καταγραφεί στην κατάθεσή του.

³² Για αναλυτικότερη θεώρηση της σχέσης μεταξύ γλώσσας και πολιτισμού/μονοπολιτισμικότητας, βλ. Γκόγκα (2011: 68-70).

³³ Δεν είναι πάντα δυνατό να εξαλειφθούν εντελώς οι ασυμμετρίες γνώσεων που οφείλονται σε πολιτισμικές ασυμβατότητες, λόγω επικοινωνιακών περιορισμών.

³⁴ Για περαιτέρω πληροφορίες ο αναγνώστης παραπέμπεται στο Παυλίδη (2012).

Επισημαίνεται ότι στην παρούσα εργασία προκρίθηκε η χρήση του αγγλικού όρου «unclaimed assets funds», καθώς δεν υφίσταται αντίστοιχος θεσμός στο ελληνικό δίκαιο. Μια ενδεχόμενη κατά λέξη μετάφραση του όρου ως «ταμείο μη διεκδικηθέντων περιουσιακών στοιχείων» δεν κρίνεται ως ιδιαίτερα ικανοποιητική λύση. Επιπλέον, η αναφορά σε «αδρανή» ή «ανενεργά» περιουσιακά στοιχεία γίνεται με την επιφύλαξη και την υπόμνηση ότι αποδίδονται εδώ έννοιες αλλοδαπού δικαίου και ότι το ελληνικό εμπράγματο δίκαιο δεν ρυθμίζει, προς το παρόν, αντίστοιχη νομική κατάσταση. Ο θεσμός της σχολάζουσας κληρονομιάς κατά το άρθρο 1865 του ελληνικού Αστικού Κώδικα παρουσιάζει ομοιότητες προς το θεσμό των “unclaimed assets”, μόνο όμως στην ειδική περίπτωση όπου ο νόμιμος δικαιούχος των αδρανών περιουσιακών στοιχείων είναι άγνωστος κληρονόμος ή κληρονόμος που δεν είναι βέβαιο αν αποδέχτηκε την κληρονομία. Κατά το αλλοδαπό δίκαιο, τα περιουσιακά στοιχεία μπορούν να χαρακτηριστούν ως “unclaimed” σε περισσότερες περιπτώσεις (λ.χ. όταν ο νόμιμος δικαιούχος βρίσκεται εν ζωή, αλλά απλώς αδιαφορεί), ενώ διαφοροποιούνται και οι έννομες συνέπειες των δύο θεσμών.

Αντίστοιχη πρόκληση είναι η απόδοση στα ελληνικά ξένων εταιρικών μορφών: Στη Γερμανία υπάρχει μορφή εταιρείας που είναι άγνωστη στην Ελλάδα. Η *Unternehmergesellschaft* είναι μορφή εταιρείας που ιδρύεται με χαμηλότερο ιδρυτικό κεφάλαιο από την GmbH. Στην καθημερινότητα είναι γνωστή και ως *Mini-GmbH* ή *I-Euro-GmbH*. Η μετάφραση του όρου στα ελληνικά μπορεί να αποδειχθεί πρόκληση.³⁵

- Η δεύτερη κατηγορία ασυμβατοτήτων είναι οι *μορφικές ασυμβατότητες*. Αυτές γεννώνται μεταξύ των πολιτισμών, επειδή μερικές κατηγορίες κειμένων υλοποιούνται σε διαφορετικούς πολιτισμούς με διαφορετικά γλωσσικά μέσα. Για παράδειγμα, ένα εκκαθαριστικό σημείωμα της εφορίας στη Γερμανία ή και την Αυστρία μπορεί να έχει διαφορετική μορφή και δομή από το αντίστοιχο ελληνικό. Στις μορφικές ασυμβατότητες συγκαταλέγονται εκείνες που σχετίζονται με τη σύνταξη και τα κειμενικά χαρακτηριστικά ενός νομικού κειμένου σε κάποιο δίκαιο. Η ασυμβατότητα στην αρίθμηση των ενοτήτων ενός νομικού κειμένου (π.χ., στα γερμανικά συμφωνητικά το κείμενο διαρθρώνεται σε «*παράγραφους*» με το σύμβολο §. Το ελληνικό συμφωνητικό συνήθως χωρίζεται σε άρθρα, ενώ η παράγραφος στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί υπάλληλη έννοια). Επίσης, η διαφορετική διάταξη των πληροφοριών στα προς μετάφραση κείμενα και η χρήση τυπογραφικών τεχνικών (π.χ., διαφορετική γραμματοσειρά, μέγεθος των λέξεων κ.ά., στα αγγλικά νομικά κείμενα) συνιστούν μορφικές ασυμβατότητες, που γεννούν ιδιαίτερες δυσκολίες και διλήμματα στον μεταφραστή.
- Η τρίτη κατηγορία ασυμβατοτήτων που συναντάμε είναι οι *σημασιολογικές ασυμβατότητες*. Αυτές αφορούν τις συνδηλώσεις των λέξεων των οποίων η προσέγγιση και απόδοση εκ μέρους του ανυποψίαστου μεταφραστή/διερμηνέα ενδεχομένως να πυροδοτήσει ανεπιθύμητους συνειρμούς. Στις σημασιολογικές ασυμβατότητες ανήκουν εκείνες που οφείλονται στο διαφορετικό περιεχόμενο των αντίστοιχων λεξημάτων δύο πολιτισμών. Οι αρμοδιότητες των υπουργείων και των υπηρεσιών από κράτος σε κράτος μπορούν να γεννήσουν σημασιολογικές ασυμβατότητες. Είναι ίδιες οι δομές της διοίκησης από κράτος σε κράτος; Μπορούμε το *Gestion financière de la recherche* των γαλλικών Πανεπιστημίων να το αποδώσουμε ως *Οικονομική Διαχείριση Έρευνας* ή ως *Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας*;³⁶

³⁵ Βλ. σχετικά <http://www.foerderland.de/gruendung/rechtsformen/ug-haftungsbeschraenkt/> (12.01.2015).

³⁶ Βλ. σχετικά Βυζά, & Δεληγιάννη, 2003.

1.4 Περί της δυναμικής της προσπάθειας του μεταφραστή³⁷

Πολλοί πιστεύουν πως η μετάφραση είναι μία, εννοώντας τη μετάφραση ως διαδικασία ή και ως δεξιότητα. Σίγουρα έχουν δίκιο, πως σε δεδομένο επίπεδο αφαίρεσης οι διαδικασίες που διενεργεί ο μεταφραστής μπορούν να χαρακτηριστούν από κάποιον παρατηρητή ως ανάλογες. Έτσι, εάν εξετάσουμε τις μεθόδους που εφαρμόζονται στη μετάφραση, λ.χ., λογοτεχνικών έργων και τις συγκρίνουμε με τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στη μετάφραση οικονομικών κειμένων, μπορούμε να διαπιστώσουμε, σίγουρα, κοινές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Λόγου χάριν, τόσο η απόδοση της καταδήλωσης και παραδήλωσης της γερμανικής φράσης *Turbulenzen treffen Devisenhändler ins Mark*³⁸ στα ελληνικά όσο και η απόδοση του γερμανικού όρου *Glasversicherung*,³⁹ με όλες τις προεκτάσεις που έχει ο όρος στη γερμανική νομοθεσία, ίσως απαιτήσουν ανάλογες στρατηγικές μετάφρασης.

Ο όρος *μετάφραση* είναι πολυσήμαντος και χρησιμοποιείται για να δηλώσει όχι μόνο μια συγκεκριμένη διαδικασία επικοινωνίας, αλλά και την προσπάθεια του μεταφραστή, όπως και το τελικό προϊόν, το μετάφρασμα. Αλλά και οι τρεις έννοιες που έχει ο όρος *μετάφραση* χαρακτηρίζονται από εξαιρετική δυναμικότητα: Η μεταφραστική πρακτική δείχνει ότι δεν υπάρχει πάντα μία απάντηση σε μία εντολή, δηλαδή το μετάφρασμα που προέκυψε από συγκεκριμένο πρωτότυπο μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τον σκοπό που επιδιώκεται. Η μεταφραστική καθημερινότητα μας το δείχνει με ανάλογα παραδείγματα: Η εξέταση μεταφρασμάτων, κυρίως εγγράφων που μεταφράστηκαν από επαγγελματίες μεταφραστές, αποκαλύπτει ότι στις θεωρήσεις με τις οποίες κλείνουν τις μεταφράσεις αυτών των εγγράφων απαντούν οι ακόλουθες διατυπώσεις:⁴⁰

- A. Πιστή μετάφραση συνημμένου πρωτοτύπου.
- B. Ακριβής μετάφραση εκ του συνημμένου γερμανικού πρωτοτύπου.
- Γ. Μετάφραση από τα Γερμανικά, Αγγλικά κ.λπ..
- Δ. Περιληπτική μετάφραση του συνημμένου κειμένου.
- E. Αποσπασματική μετάφραση συνημμένου κειμένου.

Αντίστοιχα, σε επιστημονική δημοσίευση, έλληνας νομικός προτείνει δύο αποδόσεις στα αγγλικά για την *Ανώνυμη Εταιρεία* όπως τη γνωρίζει η ελληνική νομοθεσία: Την αποδίδει ως *the company limited by shares*, ενώ σε υποσημείωση παρέχει και το εξής συμπλήρωμα:

*The translation in English can also be Public Company.*⁴¹

Πιστεύουμε ότι προτείνει και δεύτερη λύση για να δώσει την εικόνα του ελληνικού θέσμιου σε συγκεκριμένο αλλοδαπό κοινό, που αγνοεί την ελληνική έννομη τάξη. Λόγω της φύσης της δημοσίευσης αποβλέπει – εικάζουμε– στους γνώστες του αγγλικού δικαιοϋκτικού συστήματος. Η πρώτη του επιλογή είναι επεξηγηματική της φύσης της εταιρείας.

Μια περιύγηση σε ιστοσελίδες μεταφραστικών γραφείων, ή και στο ενημερωτικό υλικό που δημοσιεύει η *Μεταφραστική Υπηρεσία της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, πείθει πως η εισαγωγή της μηχανικής μετάφρασης έχει δημιουργήσει μια άλλη μορφή προϊόντος. Η μηχανική μετάφραση προσφέρεται είτε ως δωρεάν υπηρεσία είτε ως υπηρεσία που κοστολογείται χαμηλά. Η μηχανική μετάφραση θεωρείται ότι εξυπηρετεί απλώς σκοπούς κατανόησης από τον τελικό χρήστη. Ο χρήστης της υπηρεσίας γνωρίζει ότι θα παραλάβει ένα μετάφρασμα (μάλλον)⁴² χαμηλής υφολογικής ποιότητας, που, ωστόσο, του επιτρέπει να κατανοήσει, τουλάχιστον σε γενικές γραμμές, το κείμενο.⁴³

³⁷ Για διεξοδική ανάλυση, βλ. Βλαχόπουλο, 2014.

³⁸ Η φράση δηλώνει ισχυρό ψυχολογικό πλήγμα.

³⁹ Ο όρος αποδίδεται ως *ασφάλεια θραύσης κρυστάλλων*. Η ελληνική απόδοση δηλώνει περισσότερο απ' ό,τι η γερμανική, που αποτελείται από τα συνθέματα *Glas*, -s (τζάμι, κρύσταλλο, γυαλί) και *Versicherung*, -e (ασφάλεια).

⁴⁰ Βλ. επίσης Βλαχόπουλο, 2014.

⁴¹ Nikolopoulos, 2001: 19.

⁴² Κείμενα υψηλής τυποποίησης, όπως, λ.χ., μετεωρολογικά δελτία μεταφράζονται με επιτυχία.

⁴³ Επεξηγηματικά επισημαίνουμε πως η διεύθυνση μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχει την υπηρεσία *MT@EC*. Το σύστημα μηχανικής μετάφρασης *MT@EC* χρησιμοποιεί τα *BLEU scores*, που αποτελούν μέτρο αξιολόγησης του προϊόντος της

Το συμπέρασμα που επιβάλλεται τόσο από τους παραπάνω ποιοτικούς χαρακτηρισμούς του μεταφραστικού προϊόντος όσο και από το τι παράγει η μηχανική μετάφραση είναι ότι –τελικά– η μετάφραση με την έννοια του προϊόντος και της υπηρεσίας δεν μπορεί να είναι μόνο μία. Κατά τους μεταφραστές που επισφράγισαν το μετάφρασμά τους με έναν από τους παραπάνω χαρακτηρισμούς, η μετάφραση μπορεί να είναι ακριβής, πιστή, ελεύθερη, περιληπτική, αποσπασματική και απλή. Επίσης, ο χρήστης ενός συστήματος μηχανικής μετάφρασης συμβιβάζεται με ένα μετάφρασμα που είναι υφολογικά φτωχότερο, ίσως και ακατανόητο σε συγκεκριμένα σημεία, αλλά ικανοποιεί την ανάγκη του για πληροφόρηση σχετικά με το θέμα και το περιεχόμενο ενός κειμένου.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις ανθρώπων που μεταφράζουν επαγγελματικά ή στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας αποδίδουν στη μετάφραση ως διαδικασία, αλλά και στο προϊόν της μεταφραστικής διαδικασίας, διαστάσεις τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές. Όταν η μετάφραση είναι αποσπασματική ή περιληπτική, ο μεταφραστής αναγκάζεται να επιλέξει πληροφορίες από το σύνολο των πληροφοριών που περιέχει το πρωτότυπο κείμενο. Όταν οι ίδιοι δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου Κύπρου χρησιμοποιούν είτε τον προσδιορισμό *μετάφραση* είτε τον προσδιορισμό *ελεύθερη μετάφραση*, αξιολογούν τη διαδικασία της μετάφρασης και το μετάφρασμα ποιοτικά – ίσως και ποσοτικά.⁴⁴ Ο καταναλωτής του προϊόντος της μηχανικής μετάφρασης αποδέχεται το χαμηλής ποιότητας προϊόν – παρόλο που αυτό θα παρουσιάσει ποιοτικές και ποσοτικές αποκλίσεις από αντίστοιχη ανθρώπινη μετάφραση.

1.5 Η πολυπολιτισμικότητα, η διαπολιτισμικότητα και ο μεταφραστής

Στις προηγούμενες ενότητες, αναφερθήκαμε στο τι ακριβώς είναι μετάφραση και ποιοι παράγοντες την επηρεάζουν. Η πολυσύνθετη υφή της μετάφρασης και οι απαιτήσεις για τον μεταφραστή αναδύθηκαν μέσω της αντιπαραβολής με ένα σύστημα μηχανικής μετάφρασης. Φάνηκε πως η μετάφραση ξεπερνά την απλή γλωσσομάθεια και πως προϋπόθεση για την επιτυχία της είναι η συνειδητότητα γλωσσικών, πολιτισμικών και επικοινωνιακών παραμέτρων.

Από την αρχή εκφράσαμε την άποψη πως δεν επιθυμούμε να παραμελήσουμε αυτόν που σηκώνει το βάρος της διαπολιτισμικής επικοινωνίας – τον μεταφραστή. Αντίθετα, ο μεταφραστής είναι εκείνος που αξίζει την επιστημονική μας αφοσίωση. Ποιος είναι αυτός που σηκώνει το βάρος της επικοινωνίας τρίτων και αποφασίζει για το πώς αυτή υλοποιείται; Γνωρίσαμε σε προηγούμενη ενότητα του κεφαλαίου αυτού ποιες δεξιότητες συγκροτούν τη μεταφραστική ικανότητα. Δεν αναφερθήκαμε, όμως, στο ποια είναι η σχέση του με τους πολιτισμούς που συναντά κατά τη μετάφραση. Όπως είδαμε και προηγουμένως, το PACTE συγκαταλέγει τις πολιτισμικές γνώσεις στα προαπαιτούμενα για τον μεταφραστή.

Πιστεύουμε πως η πολιτισμικότητα δεν μπορεί να είναι απλώς γνώση και ούτε μπορεί να τοποθετηθεί στο ίδιο επίπεδο με τα άλλα είδη γνώσεων. Για εμάς η πολιτισμικότητα, και μάλιστα η πολυπολιτισμικότητα, είναι χαρακτηριστική ιδιότητα της φύσης του μεταφραστή. Και εξηγούμε: Κυρίως με μεθόδους που προέρχονται από τον χώρο της ψυχολογίας, πολυάριθμοι ερευνητές προσπάθησαν να φωτίσουν πώς λειτουργεί ο μεταφραστής την ώρα της εργασίας.⁴⁵ Αυτό που έχει παραμεληθεί στην έρευνα είναι η εξέταση της επίδρασης της πολυπολιτισμικότητας στον μεταφραστή, πώς τη διαχειρίζεται ο μεταφραστής, αλλά και τι σχέση έχει η πολυπολιτισμικότητα με τη δημιουργικότητα που αναπτύσσει, για να μπορέσει να ξεπεράσει τις πολιτισμικές ασυμβατότητες που ορθώνονται μπροστά του.

Ήδη προηγουμένως μιλήσαμε για τον πολιτισμό, ορίζοντάς τον και περιγράφοντας πώς ο κάθε πολιτισμός χτίζει τείχη που καλείται να αποδομήσει ο μεταφραστής – τουλάχιστον μέσα του. Υπενθυμίζουμε

μηχανικής μετάφρασης από τον άνθρωπο. Το *MT@EC web interface* παρέχει μια αξιολόγηση της ποιότητας του παραγόμενου κειμένου σε τρία επίπεδα κατανόησης:

- gold (G) για μέγιστο δυνατό,
- silver (S) για καλό για κατανόηση και
- bronze (B) για μια βασική ιδέα.

Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. EU Commission, *Machine translation-Description*, http://ec.europa.eu/isa/documents/mt-ec-service-description_en.pdf, 2014 (προσπέλαση 02.02.2015).

⁴⁴ Βλ. Βλαχόπουλος, 2014.

⁴⁵ Υπάρχουν πολυάριθμες πια προσπάθειες να ερμηνευτεί η μεταφραστική διαδικασία με εργαλεία από τον χώρο της ψυχολογίας. Στη συνέχεια θα σταχυολογήσω μερικές κλασικές πλέον έρευνες της μεταφρασεολογίας που χρησιμοποιούν εργαλεία από την ψυχολογία: Krings (1986), Kussmaul (1995), Lörscher (1991, 1993, 1996), Shreve (1997), Tirkkonen-Condit (1989), Tirkkonen-Condit (1989, 1991, 1992), Wilss (1989), Wilss (1992).

πως η Spencer-Oatey προσδιορίζει, στον ορισμό που δίνει, και την προέκταση που έχει ο πολιτισμός για την ερμηνεία του κόσμου πέρα από τον δικό μας πολιτισμό. Για την εν λόγω ερευνήτρια, ο πολιτισμός να μεν αποτελεί ένα σύνολο στάσεων, πεποιθήσεων, συμπεριφορών, καθώς και θεμελιωδών αρχών και αξιών που είναι κοινά σε μια ομάδα ανθρώπων. Αλλά σημαντική είναι η παρατήρηση της Spencer-Oatey πως αυτά τα στοιχεία επηρεάζουν και τη θεώρηση των άλλων πολιτισμών. Άρα, η εν λόγω ερευνήτρια υπαινίσσεται πως ο δικός μας πολιτισμός είναι αυτός ο παράγοντας που καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τον άλλον, τον ξένο πολιτισμό. Επαναλαμβάνουμε τον ορισμό της:

Culture is a fuzzy set of attitudes, beliefs, behavioural norms, and basic assumptions and values that are shared by a group of people, and that influence each member's behaviour and his/her interpretations of the "meaning" of other people's behaviour.
(Spencer-Oatey, 2000: 4)

Αυτό που έχει αξία είναι η εξέταση του βαθμού στον οποίο ο μεταφραστής βιώνει τον δικό του – μητρικό – πολιτισμό ως μηχανισμό θεώρησης του άλλου, του ξένου. Επίσης, πρέπει να αναρωτηθούμε πόσο θεωρεί τον ξένο πολιτισμό δικό του. Στη βιβλιογραφία δεν έχει μελετηθεί αρκετά η συμπεριφορά του ατόμου σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Η σημασία, ωστόσο, των σχετικών μελετών είναι μεγάλη, όχι μόνο για την αξιολόγηση της εργασίας του μεταφραστή, αλλά και για τη γενικότερη συμπεριφορά των ατόμων στο αυξανόμενο πολυπολιτισμικό περιβάλλον του πλανήτη μας. Το ακόλουθο παράθεμα πιστοποιεί την αυξημένη βαρύτητα σχετικών ερευνών για το περιβάλλον των επιχειρήσεων (Dahl, 2004: 2):

Comparative and so called 'intercultural' studies are becoming increasingly more important in the global business environment. However, despite its rising importance few researchers and educators rely on empirical cross cultural and intercultural research to interpret their observations.

Πιστεύουμε πως ακόμη και σήμερα, δηλαδή δέκα χρόνια μετά, η έρευνα του Dahl γύρω από τον πολιτισμό και την *ορθή* περιγραφή του ίδιου του πολιτισμού και της έννοιάς του με τις κοινωνικές προεκτάσεις είναι ανεπαρκής. Η ίδια η εγκυρότητα των στοιχείων που εξετάστηκαν αμφισβητείται: Στον χώρο της διοίκησης, λ.χ., αμφισβητείται η αξιοπιστία των δεδομένων που ισχυρίζεται πως ταυτοποίησε ο Hofstede (Holden 2002). Εν γένει, η συνολική καταγραφή και κατανόηση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών και των προεκτάσεών τους στο σύνολό τους είναι δύσκολη υπόθεση. Ο πολιτισμός, ο συλλογικός προγραμματισμός του νου με τα λόγια του Hofstede, είναι δυναμικό στοιχείο που μεταβάλλεται διαρκώς. Η περιγραφή του μπορεί να έχει μόνον ιστορική αξία και να αναδειξεί μεθοδολογικές προεκτάσεις που αφορούν τη μελέτη του πολιτισμού.

Παρ' όλ' αυτά, η σημασία και συνειδητότητα της πολυπολιτισμικότητας και της διαπολιτισμικότητας του έργου όσων εργάζονται στον χώρο μεταξύ των πολιτισμών και αναλαμβάνουν να επικοινωνήσουν για λογαριασμό δικό τους ή τρίτων πέρα από τα όρια αυτών είναι μεγάλη. Προς επίρρωση, παραθέτουμε χωρίο από τους Luring & Selmer (2010: 268) που αποδεικνύει πως δεν έχει γίνει καν καθολικά αποδεκτή η πολιτισμική διάσταση της διαγλωσσικής επικοινωνίας. Με άλλα λόγια, δεν έχει γίνει καν αντιληπτό πως κάθε μορφή διαγλωσσικής επικοινωνίας είναι και διαπολιτισμική:

While the role of languages in social life hardly can be overestimated (Vaara et al., 2005), research on the relationship between language and organization management is still in its early development (Piekkari et al., 2005). Recently, however, the role of language diversity and the use of common language in multinational corporations have attracted the interest among international management researchers.

Στο εν λόγω απόσπασμα γίνεται λόγος μόνο για γλώσσες και αγνοείται η πολιτισμική διάσταση της διαγλωσσικής επικοινωνίας. Ωστόσο, επισημαίνεται το όψιμο ενδιαφέρον όσων ερευνητών εργάζονται στο πεδίο της διαπολιτισμικής διοίκησης.

Για να φανεί η σημασία της πολυπολιτισμικότητας για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας, όχι μόνο του μεταφραστή, θα παραθέσουμε τα συμπεράσματα από την έρευνα των Maddux & Galinsky (2007: 32)⁴⁶ από το πεδίο της διοίκησης επιχειρήσεων. Οι δύο ερευνητές κλείνουν την έρευνά τους με τα εξής λόγια:

Although travel may indeed broaden the mind, the current studies suggest that deeper experiences such as living abroad are critical for producing enduring cognitive change, such as enhanced creativity. Living in a different country may lead to the realization that every form –from gestures to vocal tones to a simple smile– can convey different meanings and have different functions depending on the cultural context. Those critical months or years of turning bewilderment into understanding may instill not only the ability ‘think outside the box’, but also the capacity to realize that the box is more than a simple square, more than its simple form, but is a repository of many functions and creative possibilities.

Υπαινίσσονται σε σχέση με τη γλωσσική επικοινωνία τα εξής: Η απλή γνώση της γλώσσας ως συνόλου πεπερασμένου λεξιλογικών τεμαχίων και συντακτικών μηχανισμών, χωρίς τη γνώση των πολιτισμικών στοιχείων που αντικατοπτρίζει η χρήση συγκεκριμένης λέξης ή η χρήση συγκεκριμένου συντακτικού μηχανισμού, και χωρίς συνείδηση με ποιον τρόπο αυτά τα στοιχεία γεννούν σημασία σε έναν ξένο πολιτισμό, καταδικάζει σε αποτυχία κάθε απόπειρα διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Με άλλα λόγια, η άγνοια των πολιτισμικών παραμέτρων εξουδετερώνει τη δημιουργική κατανόηση και οδηγεί σε γραμμική και άκριτη μεταφορά δομών της γλώσσας-πηγή στη γλώσσα-στόχος. Οδηγεί, δηλαδή, στην άκριτη μεταφορά δομών σκέψης του πολιτισμού-πηγή στον πολιτισμό-στόχος.

Σχετικά με τον μεταφραστή: Ορθά χαρακτηρίζει ο Vermeer τον μεταφραστή *Kulturrexperte*, δηλαδή ειδικό περί πολιτισμού.⁴⁷ Η εξοικείωση του μεταφραστή με τους πολιτισμούς στους οποίους εργάζεται είναι απαραίτητη, ώστε πρώτον να έχει εκείνος τις γνώσεις και την εμπειρία που θα υποστηρίξουν την κατανόηση του πολιτισμού-στόχος, και, δεύτερον, να είναι σε θέση να εκτιμήσει τα κριτήρια αποδοχής, προκειμένου να συγκλίνει στον μέγιστο δυνατό βαθμό με τις επικοινωνιακές προδιαγραφές που καλείται να σεβαστεί. Η πολυπολιτισμικότητά του είναι το απαραίτητο προσόν για ν' αντεπεξέλθει στο έργο του. Βέβαια, για το τι ακριβώς συμβαίνει στο *black box*⁴⁸ του μυαλού του μεταφραστή μόνο επαγωγικά συμπεράσματα μπορούν να υπάρξουν. Το πώς διαχειρίζεται ο μεταφραστής την πολυπολιτισμικότητα και πώς η τελευταία επιδρά στην προσπάθειά του φωτίζονται μόνο από τη μελέτη των αποτελεσμάτων.

Θεμελιώδους σημασίας είναι, ωστόσο, το ερώτημα τι σημαίνει πολυπολιτισμικότητα για τον μεταφραστή; Όπως ήδη αναφέραμε, η πολυπολιτισμικότητα του μεταφραστή θα έπρεπε να είναι συνεπακόλουθο της γλωσσομάθειάς του – και το αντίστροφο. Σε κάθε περίπτωση, η πολυπολιτισμότητα είναι υπαρκτή, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, στον μεταφραστή. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως για τον ανθρωπολόγο Hofstede ο πολιτισμός είναι ο συλλογικός προγραμματισμός του νου, ο οποίος διακρίνει τα μέλη της μιας ομάδας ανθρώπων από μια άλλη. Πρόκειται για την ίδια τη γνωστική εξέλιξη του ανθρώπου που ζει σε κάποια κοινωνία, η οποία καθορίζεται από τις απαιτήσεις του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Άρα, και οι γνωστικές ικανότητες των ανθρώπων σε έναν πολιτισμό και ο τρόπος ανάπτυξής τους είναι ριζωμένα στη δομή της κοινωνίας.

Η έννοια *πολιτισμός* για τον μεταφραστή είναι διφυής. Από τη μια, συνιστά ένα σύνολο συμπεριφορών και αξιών που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά του ατόμου – και του μεταφραστή – στο κοινωνικό σύνολο στο οποίο ζει. Στην περίπτωση αυτή, ο πολιτισμός, ως εμπειρία ζωής που καθορίζει την αντίληψη και τη δημιουργική κατανόηση του περίγυρου, είναι τα ίδια τα όρια της αποδεκτής λειτουργίας του. Προεκτείνοντας τον συγκεκριμένο συνειρμό, αντιλαμβανόμαστε ότι, τελικά, ο πολιτισμός δρα περιοριστικά στη δημιουργικότητα ενός ατόμου και την εγκλωβίζει στο πλαίσιο που ορίζει το γνώριμο και αποδεκτό στον συγκεκριμένο πολιτισμό. Από την άλλη, ο πολιτισμός είναι, παράλληλα, παράγοντας που επηρεάζει τη δημιουργικότητα, την τρέφει και την αξιολογεί. Η μήυση του μεταφραστή σε περισσότερους του ενός πολιτισμούς, η πολυπολιτισμικότητα, καλλιεργεί και διευρύνει τις δυνατότητές του.

⁴⁶ Βλ. επίσης Du-Babcor (2006) και Goby (2007), που εστιάζουν στην αναγκαιότητα διαπολιτισμικής επικοινωνιακής κατάρτισης σε φοιτητές της διοίκησης επιχειρήσεων.

⁴⁷ Vermeer, 1992: 128.

⁴⁸ Με τον όρο *black box* εννοείται ένα σύστημα του οποίου η δομή και η λειτουργία είναι μόνο μερικώς ή καθόλου γνωστές. Η διερεύνηση ενός τέτοιου συστήματος γίνεται εκ των αντιδράσεων που παράγονται ύστερα από την επίδραση ερεθισμάτων, δυνάμεων, σημάτων (Βλ. Lewandowski, 1994: 193-194).

Στη βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί οι ακόλουθες επιδράσεις της πολυπολιτισμικότητας στο άτομο (Leung & συν. 2008):

- Πρώτον, όταν το άτομο είναι εκτεθειμένο σε έναν άλλον πολιτισμό, γνωρίζει νέες ιδέες και έννοιες. Το άτομο, στην περίπτωσή μας ο μεταφραστής, έρχεται σε επαφή με εναλλακτικές και καινοτόμες προσεγγίσεις στην επίλυση προβλημάτων, που, με τη σειρά τους, θα τροφοδοτούν τη δημιουργικότητά, τόσο ως προς την κατανόηση όσο και ως προς την παραγωγή κάποιου προϊόντος.
- Δεύτερον, τα πολυπολιτισμικά άτομα μαθαίνουν ότι αντίστοιχες συμπεριφορές έχουν διαφορετική λειτουργία και σκοπό στους μεμονωμένους πολιτισμούς. Ένα παραστατικό παράδειγμα είναι το εξής: Το να αφήσει κάποιος φαγητό στο πιάτο του ως καλεσμένος στην Κίνα ή στην Ιορδανία δείχνει την ευγνωμοσύνη του προς τον οικοδεσπότη, που πρόσφερε αρκετό φαγητό. Αντίθετα, στην Ινδονησία η ίδια πρακτική προσβάλλει τον οικοδεσπότη.⁴⁹ Ένα δεύτερο παράδειγμα πολιτισμικών αποκλίσεων από πολιτισμό σε πολιτισμό μπορεί να είναι ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αντιληπτός ο χρόνος. Το πρωί, το μεσημέρι, το απόγευμα, το βράδυ και η νύχτα είναι ίδια για τους Έλληνες και τους Γερμανούς ή τους Ισλανδούς;⁵⁰ Τη σημασία που έχουν τέτοιες γνώσεις την αντιλαμβάνεται αμέσως όποιος ασχολείται με τη μετάφραση. Η άγνοια τέτοιων συμπεριφορών από τον μεταφραστή σίγουρα θα δημιουργήσει πρόβλημα στην απόδοση της σημασίας του κειμένου-πηγή στον πολιτισμό-στόχο.
- Τρίτον, η εντατική έκθεση σε ξένο πολιτισμό αποσταθεροποιεί τα όρια που επιβάλλουν οι συμπεριφορές και νόρμες του οικείου πολιτισμού, και τα άτομα αναπροσαρμόζουν τις αρχικές τους στάσεις, και, ενίοτε, υιοθετούν στάσεις μη συμβατές με τον πολιτισμό-πηγή.⁵¹ Όσο αυτό γίνεται συνειδητά και το άτομο ελέγχει την παλινδρόμησή του μεταξύ των πολιτισμών, η εν λόγω διαδικασία τροφοδοτεί τη δημιουργικότητα.
- Μια τέταρτη επίδραση της πολυπολιτισμικής εμπειρίας στο άτομο είναι η αυξημένη του διάθεση να αναζητεί εναλλακτικές και ασυνήθιστες πηγές για να τροφοδοτήσει τη δημιουργικότητά του.
- Η σύγκρουση στο πλαίσιο πολυπολιτισμικών εμπειριών μπορεί να οδηγήσει σε σύγκρουση (ίσως και αντιφατικών) αξιών στο ίδιο άτομο. Η σύγκρουση αυτή και η αναζήτηση σχέσεων μεταξύ των αξιών αυτών γεννά πιο σύνθετη γνωστική διαδικασία. Έχει διαπιστωθεί ότι η δημιουργικότητα είναι ενισχυμένη, όταν οι αξίες που συγκρούονται δεν επικαλύπτονται και συνδέονται η καθεμία με διαφορετικούς πολιτισμούς-πηγή. Γι' αυτόν τον λόγο, ένα άτομο που έχει εκτεθεί σε διαφορετικούς πολιτισμούς ανακαλεί αυθόρμητα τις διαφορετικές ιδέες, τις αντιπαραβάλλει και τις συνδυάζει με καινοτόμο τρόπο.
- Δεν πρέπει να υποτιμήσουμε το γεγονός ότι ο μητρικός πολιτισμός είναι εργαλείο για τη θεώρηση και γνωριμία του άλλου. Η πολυπολιτισμικότητα ανάγεται σε εργαλείο του μεταφραστή.

Τα έξι αυτά στοιχεία μαρτυρούν τη σημασία που έχει η πολιτισμική κατάρτιση, αλλά και η πολυπολιτισμικότητα, για το άτομο και για τη δημιουργικότητά του. Η επαφή με ξένους πολιτισμούς και η εμπειρία που αποκτάται στους κόλπους τους είναι σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Μπορεί ο μεταφραστής να μην είναι πολυπολιτισμικός; Προφανώς και όχι. Η όσο το δυνατό μεγαλύτερη πολυπολιτισμικότητα αποτελεί, πέρα από αντίστοιχου βαθμού γνώση που μεταβιβάζεται κατά τη μετάφραση, και απαραίτητο εργαλείο για τον μεταφραστή.

⁴⁹ Leung & συν. (2008: 172).

⁵⁰ Για μια ανάλυση πώς ο χρόνος γίνεται αντιληπτός από πολιτισμό σε πολιτισμό, βλ. Brislin & Kim (2003).

⁵¹ Leung & συν. (2008: 172).

Η πολυπολιτισμικότητα δεν καθιστά τον μεταφραστή απλώς ειδικό σε θέματα πολιτισμού· δεν αυξάνει απλώς την ικανότητά του για επίλυση προβλημάτων. Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί για τον μεταφραστή ένα μεθοδολογικό εργαλείο για την κριτική θεώρηση των πολιτισμών με τους οποίους έρχεται σε επαφή. Ταυτόχρονα, ο μεταφραστής καθίσταται αυξανόμενα πολυπολιτισμικός μέσω της εκπαίδευσης και της δουλειάς του. Η πολυπολιτισμικότητα, τόσο με την έννοια της συνειδητότητας των διαφορετικών πολιτισμικών δομών όσο και με την έννοια της διαδικασίας διεύρυνσης του πνευματικού του ορίζοντα, είναι προϋπόθεση και συνέπεια κάθε απόπειρας επικοινωνίας πέρα από πολιτισμικά όρια.

Θα κλείσουμε το κεφάλαιο με μια ενδιαφέρουσα τοποθέτηση, που δείχνει το μέγεθος της επίδρασης της πολιτισμικότητας στον μεταφραστή: Κατά τον Montgomery (2000: 2), η μετάφραση πρέπει να θεωρηθεί και η ίδια κινητή μορφή πολιτισμού, δεδομένων των μεταβαλλόμενων επικοινωνιακών συνθηκών και της δυναμικότητας του πλαισίου των συμφραζομένων. Σχετικά με τη σχέση επιστήμης και μετάφρασης, ο Montgomery παρατηρεί πως η γνώση ήταν πάντα μια κινητή μορφή πολιτισμού, οποιοδήποτε και αν είναι το περιεχόμενο. Η περιγραφή αυτή περιλαμβάνει κάθε μορφής γνώση, αλλά και τη μεταβαλλόμενη στην πορεία του χρόνου αντίληψη των ανθρώπων για τη γνώση. Κατά τον Montgomery, η κινητοποίηση της γνώσης συμβαίνει μέσα ή και πέρα από τους πολιτισμούς, σιωπηρά αλλά ουσιαστικά, κατά το πέρασμα από τον έναν αιώνα στον άλλον, ως στοιχείο της καθημερινότητάς μας εντός των γλωσσικών και εθνικών μας ορίων.

Προεκτείνοντας αυτές τις σκέψεις, καταλήγουμε αβίαστα στο συμπέρασμα πως, αφού η μετάφραση είναι κινητή μορφή πολιτισμού, ο μεταφραστής είναι ο δημιουργός πολιτισμού και δια-πολιτισμού. Από τη μια, μεταβιβάζει έννοιες από τον έναν πολιτισμό στον άλλον εμπλουτίζοντας τον πολιτισμό-στόχος, και, από την άλλη, διαμορφώνει τις προϋποθέσεις για την εξοικείωση του πολιτισμού-στόχος με τον πολιτισμό-αφετηρία.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βλαχόπουλος, Σ. (2014). Πολυγλωσσία στο Δίκαιο. Η μετάφραση νομικών κειμένων και δικαστηριακή διερμηνεία. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βυζάς, Θ. & Δεληγιάννη, Δ. (2003). Η μετάφραση διοικητικής ορολογίας γαλλικών Πανεπιστημίων: Προβλήματα και προτεινόμενες λύσεις, ΕΛΕΤΟ, <http://www.eleto.gr/gr/papers.htm#4thpapers> (15.09.2013).
- Γκόγκας, Θ. (2011). *Διαπολιτισμική Επικοινωνία. Ταυτότητες και Ετερότητες*. Αθήνα: Ανατολικός.
- Κεντρωτής, Γ. (2000). *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*. Αθήνα: Διάυλος.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1969). *Ό διά συνθέσεως ύποκορισμός εις την Έλληνικην*. Διατριβή επί διδακτορία. Αθήνα.
- Παυλίδης, Γ. (2012). Τραπεζικοί λογαριασμοί στη λήθη του χρόνου: Ζητήματα εθνικού, διεθνούς και συγκριτικού δικαίου. *Επισκόπηση εμπορικού δικαίου*. Έτος 18 (2012), τεύχ. 4, 853-864.

Ξενόγλωσση

- Abelshausen, W. (2013). E pluribus unum? Eine alternative Strategie für Europa. *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften: ZSE; der öffentliche Sektor im internationalen Vergleich*, τ. 11/4, 466-483. http://www.zse.nomos.de/fileadmin/zse/doc/Aufsatz_ZSE_13_04.pdf (προσπέλαση 19.02.2015).
- Brislin, R. W., & Kim, E. S. (2003). Cultural diversity in people's understanding and uses of time. *Applied Psychology*, τ.52(3), 363-382.
- Dahl, S. (2004). Intercultural Research: The Current State of Knowledge (January 12, 2004). *Middlesex University Discussion Paper No. 26*, <http://ssrn.com/abstract=658202> (προσπέλαση 19.02.2015).
- Du-Babcock, B. (2006). Teaching Business Communication. Past, Present, and Future. *Journal of Business Communication*, τ.43(3), 253-264.
- EU Commission (2014). *Machine translation-Description*, http://ec.europa.eu/isa/documents/mt-ec-service-description_en.pdf (προσπέλαση 02.02.2015).
- Goby, V. P. (2007). Business communication needs a multicultural perspective. *Journal of Business and Technical Communication*, τ.21(4), 425-437.
- Hall E. T. (1983). *The dance of life. The other dimension of time*. Garden City New York: Anchor Press.
- Hofstede, G. (1980). *Cultural Differences in Teaching and Learning*. *International Journal of Intercultural Relations*, τ. 10, pp. 301-320.
- Holden, N. (2002). *Cross-cultural management: A knowledge management perspective*. New York: Pearson Education.
- Krings, H. P. (1988). Blick in die 'Black Box'—Eine Fallstudie zum Übersetzungsprozeß bei Berufsübersetzern. *Textlinguistik und Fachsprache: Akten des Internationalen übersetzungswissenschaftlichen AILA-Symposions*, 393-412.
- Krings, H. P. (1986). *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht: Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern* (Vol. 291). GNV.
- Kusmaul, P. (1995). *Training the translator* (Vol. 10). Amsterdam: John Benjamins Publishing.

- Lauring, J., & Selmer, J. (2010). Multicultural organizations: Common language and group cohesiveness. *International journal of cross cultural management*, 10(3), 267-284.
- Leung, A. K. Y., Maddux, W. W., Galinsky, A. D., & Chiu, C. Y. (2008). Multicultural experience enhances creativity: the when and how. *American Psychologist*, 63(3), 169-181.
- Lörscher, W. (1991). Translation performance, translation process and translation strategies. Tübingen: Narr.
- Lörscher, W. (1993). Translation process analysis. *SSOTT IV Translation and Knowledge*, 195-211.
- Lörscher, W. (1996). A psycholinguistic analysis of translation processes. *Meta: Journal des traducteurs Meta:/Translators' Journal*, 41(1), 26-32.
- Maddux, W. W., & Galinsky, A. D. (2007). Cultural Constraints and Mental Borders. Living in and adapting to foreign cultures facilitates creativity. Fontainebleau, Cedex: *INSEAD Working Papers*.
- Montgomery, S. L. (2000). *Science in translation: Movements of knowledge through cultures and time*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nikolopoulos, N. (2001). The implementation of the Mergers Directive in Greece. *EC Tax Review*, τ.10(1), 19-25.
- Nord, C. (1988). *Textanalyse und Übersetzen*. Heidelberg: Groos.
- PACTE Group (Process of Acquisition of Translation Competence and Evaluation) (2005). Investigating translation competence: Conceptual and methodological issues. *Meta*, τ.50(2), 609-619.
- Müller, R. & König, P. (2011). *GmbH und AG in der Schweiz, in Deutschland und Österreich: Gesellschaftsrecht, Corporate Governance und Statistik (inkl. Musterdokumente)*. Dike.
- Nye, J. S. (1967). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American Political Science Review*, τ.61(02), 417-427.
- Piekkari R., Vaara, E., Tienari, J. & Sääntti, R. (2005). Integration or disintegration? Human resource implications of a common corporate language decision in a cross-border merger. *The International Journal of Human Resource Management*, τ.16(3), 330-344.
- Pleines, H. (2004). Zur Rolle wirtschaftskultureller Faktoren in der post-sozialistischen Transformation. Στο H.-H. Höhmann / H. Pleines. *Wirtschaftskultur in Osteuropa*. Bremen: Bremer Ansatz und Bremer Projekte, 16-25.
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (2001) (4η έκδ.). *Interpréter pour traduire*. Paris: Didier Érudition.
- Shreve, G. M. (1997). Cognition and the evolution of translation competence. Στο J. H. Dranks, G. M. Shreve, S. B. Fountain & K. B. McBeath (επιμ.). *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*. Thousand Oaks, CA: Sage, 120-136.
- Spencer-Oatey, H. (επιμ.) (2000). *Culturally speaking: Managing rapport through talk across cultures*. A&C Black.
- Stolze, R. (1992). *Hermeneutisches Übersetzen: linguistische Kategorien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen* (Vol. 368). Tübingen: G. Narr.
- Tirkkonen-Condit, S. (1989). Professional vs Non-professional Translation: A Think-Aloud Protocol Study. Στο C. Séguinot (επιμ.) *The Translation Process*, Toronto: H.G. Publications, School of Translation, York University, 73-85.
- Tirkkonen-Condit, S. (επιμ.) (1991). *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies: Selected Papers of the TRANSIF Seminar, Savonlinna, 1988 (Vol. 5)*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Tirkkonen-Condit, S. (1992). The Interaction of World Knowledge and Linguistic Knowledge in the Processes of Translation. A Think-Aloud Protocol Study. Στο B. Lewandowska-Tomaszczyk & M. Thelen (επιμ.), *Translation and Meaning, Part 2*, Maastricht: Rijkshogeschool Maastricht, Faculty of Translation and Interpreting, 433-440.

- Vaara, E., Tienari, J., Piekkari, R. & Säntti, R. (2005). Language and the circuits of power in a merging multinational corporation. *Journal of Management Studies* 42(3), 595-623.
- Vermeer, H. J. (1992). *Skopos und Translationsauftrag - Aufsätze*. Frankfurt: IKO - Verlag für interkulturelle Kommunikation.
- Wilss, W. (1989). Towards a Multi-facet Concept of Translation Behavior. *Target*, 34, 129-149.
- Wilss, W. (1992). Übersetzungsfertigkeit. Annäherungen an einen komplexen übersetzungspraktischen Begriff. Tübingen: Gunter Narr.

Ασκήσεις κεφαλαίου 1

Άσκηση 1

Αναρωτηθείτε σε ποιες περιπτώσεις απαιτείται μεταφραστής στο πλαίσιο μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Απάντηση/Λύση

Ενδεικτική απάντηση: Ελληνική επιχείρηση προσπαθεί να επεκταθεί στο εξωτερικό είτε πωλώντας τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες της από την Ελλάδα είτε ανοίγοντας υποκατάστημα(-τα). Αλλοδαπός ή αλλοδαπή επιχείρηση επιδιώκει να εγκατασταθεί στην Ελλάδα ή να πωλήσει προϊόντα ή υπηρεσίες. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, ο μεταφραστής θα είναι απαραίτητος από την πρώτη στιγμή. Συνήθως, μεταφράζεται, στην αρχή, το σύνολο των κειμένων που αφορούν τη δραστηριότητα της επιχείρησης, όπως είναι καταστατικά, συμβάσεις κ.λπ.. Αργότερα, μεταφράζονται κείμενα που σχετίζονται με το προϊόν ή τις υπηρεσίες που πουλάει η επιχείρηση.

Άσκηση 2

Κάτω από ποιες συνθήκες μπορεί να χρειαστεί διερμηνέας στην πραγματική οικονομία;

Απάντηση/Λύση

Ενδεικτική απάντηση: Ο διερμηνέας απαιτείται, συνήθως, στα πρώτα στάδια εξέτασης, σχεδιασμού και υλοποίησης μιας συνεργασίας με το εξωτερικό. Ειδικότερα, όταν η επιχείρηση δραστηριοποιείται σε χώρα η γλώσσα της οποίας δεν είναι διαδεδομένη, η συνεργασία με διερμηνέα είναι συχνά προϋπόθεση. Σε πολλές, βέβαια, περιπτώσεις, σύμβουλοι κάθε είδους υποκαθιστούν τον διερμηνέα και αναλαμβάνουν διαμεσολαβητικό ρόλο.

Άσκηση 3

Αναφέρετε χαρακτηριστικά στοιχεία του ελληνικού οικονομικού πολιτισμού.

Απάντηση/Λύση

Ενδεικτικά: Στοιχεία του ελληνικού οικονομικού πολιτισμού είναι οι διάφορες μορφές εταιρειών που λειτουργούν στην Ελλάδα. Η υποχρεωτική ασφάλιση των επιτηδευματιών και των επιχειρηματιών στον ΟΑΕΕ. Η έντονη παρουσία του χρήματος στις συναλλαγές (όπως, λ.χ., μισθοδοσία στις μικρότερες επιχειρήσεις, πληρωμές στα καταστήματα λιανικής με μετρητά).

Άσκηση 4

Σχολιάστε τον ακόλουθο πίνακα και τι αποκαλύπτει για την ποιότητα της μηχανικής μετάφρασης στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με τα ζεύγη γλωσσών. Επεξηγηματικά επισημαίνουμε πως η υπηρεσία MT@EC της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιεί τα BLEU scores, που αποτελούν μέτρο αξιολόγησης του προϊόντος της μηχανικής μετάφρασης από τον άνθρωπο. Το MT@EC web interface παρέχει αξιολόγηση της ποιότητας του παραγόμενου κειμένου σε τρία επίπεδα κατανόησης:

- gold (G) για μέγιστο δυνατό,

- silver (S) για καλό για κατανόηση και
- bronze (B) για μια βασική ιδέα.

MT@EC Service Description

Table 1: Quality indication by language pair.

To From	BG	CS	DA	DE	EL	EN	ES	ET	FI	FR	GA	HR	HU	IT	LT	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SK	SL	SV
BG		B	B	B	B	G	S	B	B	S	B	B	B	B	B	B	S	B	B	S	S	B	B	B
CS	B		B	B	B	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
DA	B	B		B	B	G	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	S	B	B	B	B	B	B	B
DE	B	B	B		B	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
EL	S	B	B	B		G	S	B	B	S	B	B	B	B	B	B	S	B	B	S	B	B	B	B
EN	S	S	S	B	S		G	B	B	S	B	B	B	S	B	B	G	S	B	G	S	B	B	S
ES	B	B	B	B	B	G		B	B	S	B	S	B	S	B	B	S	B	B	S	S	B	B	B
ET	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
FI	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
FR	B	B	B	B	B	G	G	B	B		B	S	B	S	B	B	S	B	B	S	S	B	B	B
GA	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
HR	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
HU	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
IT	B	B	B	B	B	G	S	B	B	S			B		B	B	S	B	B	S	S	B	B	B
LT	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
LV	B	B	B	B	B	S	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B	B	B
MT	S	B	B	B	B	G	S	B	B	S	B	S	B	S	B		B	B	S	S	B	B	B	B
NL	B	B	B	B	B	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B		B	B	B	B	B	B	B
PL	B	B	B	B	B	G	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	S	B		B	B	B	B	B
PT	S	B	B	B	B	G	S	B	B	B	B	S	B	S	B	B	S	B	B		S	B	B	B
RO	S	B	B	B	B	G	S	B	B	S	B	B	B	S	B	B	S	B	B	S		B	B	B
SK	B	B	B	B	B	S	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	S	B	B	B	B		B	B
SL	B	B	B	B	B	S	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	S	B	B	B	B	B		B
SV	B	B	B	B	B	G	S	B	B	B	B	B	B	B	B	B	S	B	B	B	B	B	B	

G = gold, S = silver and B = bronze

Απάντηση/Λύση

Στο διαδίκτυο υπάρχουν άφθονες πληροφορίες σχετικά με τη μηχανική μετάφραση – κυρίως από υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υπηρεσία MT@EC της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιεί το στατιστικό σύστημα μηχανικής μετάφρασης που βασίζεται στο σύστημα Moses (<http://www.statmt.org/moses/>).

Στο πλαίσιο αυτό, η ποιότητα της μετάφρασης εξαρτάται από τους ακόλουθους παράγοντες:

1) Τον συνδυασμό των γλωσσών

Με άλλα λόγια, όσο πιο σύνθετες είναι οι γλώσσες από γραμματικής πλευράς, κυρίως η γλώσσα-στόχος, τόσο πιο φτωχό το αποτέλεσμα.

2) Το ύφος των κειμένων

Όσο πιο κοντά είναι τα κείμενα στο ύφος των κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο καλύτερο το κείμενο που παράγεται. Μεγάλου μήκους ή ιδιαίτερα μικρού μήκους προτάσεις δημιουργούν προβλήματα. Η μετάφραση προφορικού λόγου ή λογοτεχνικού κειμένου μπορεί να αποδειχθεί προβληματική.

3) Το θέμα του κειμένου

Εάν το πεδίο και η αντίστοιχη ορολογία είναι άγνωστα στο σύστημα, δηλαδή δεν έχουν περιληφθεί σε προηγούμενα κείμενα της ΕΕ, κάποιοι όροι μπορεί να μη μεταφραστούν.

Πηγή: EU Commission Machine translation-Description, http://ec.europa.eu/isa/documents/mt-ec-service-description_en.pdf, 2014 (προσπέλαση 02.02.2015).